

კვლავ “ვეფხისტყაოსნის” შესახებ

1. მწერალი, პროზაიკოსი თუ პოეტი, მხატვრული სამოსელით შემოსავს მხოლოდ იმას, რაც მის ცნობიერებაშია დაღეჭილი, რაც უნახავს, გაუგონია, გაუაზრებია. თვით ყიფლევრნი გარკვეული ცოდნის გარეშე ვერ შექმნიდა იმ დროისათვის ფანტასტიკური შინაარსის ნაწარმოებებს — ფანტაზიის, წარმოსახვის უნარი ნიჭია, მაგრამ “ცარიელ ადგილას”, “საძირკვლის” გარეშე უძღუვრია.

მწერლისეული, ავტობიოგრაფიული პერიპეტიებისა თუ პროტოტიპური ელემენტების შემჩნევა მით უფრო ძნელდება, რაც უფრო მაღალმხატვრულია ნაწარმოები. ამის დასტურად ნიკოლოზ ბარათაშვილის “მერანი” და ვაჟას “არწივი” იკმარებდა.

“ვეფხისტყაოსნის” შესახებ აკაკის ლექციაზე ილიას კრიტიკა ზედმეტად მკაცრი ჩანს, — პოემის ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებას არაფერი დააკლდება, თუ მასში ეროვნულ, ქართველურ მახასიათებლებს დავინახავთ.

სპეციალისტებისათვის ცნობილია მოსაზრებები პოემაში საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი ეპიზოდის ასახვის შესახებ. “ვეფხისტყაოსნის” ამ და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით დიდი და საინტერესო ლიტერატურა დაგროვდა. თუმცა, პოემის ზოგიერთი დეტალი შეუმჩნეველი დარჩა. ქვემოთ წარმოდგენილი იქნება რამდენიმე ფაქტობრივი მასალა და მასზე შესაძლებელი ვარაუდი. ვამბობთ, ვარაუდიო, რადგან, სათანადო ცნობების სიმწირის გამო, დღემდე გამოთქმული მოსაზრებებიც ჰიპოთეტური ხასიათისაა.

2. პოემის მთავარი გმირის, ტარიელის მონაყოლი ინდოეთზე, ფარსადან-სარიდანის ურთიერთობაზე აშკარად მსგავსია ლეონტი მროველთან ფარნავაზ-ქუჯის ისტორიისა (ისტორიკოსთა სკეპტიციზმს მემატიანის ცნობების მიმართ ვერ გავიზიარებთ, — უნდობლობის საფუძველი არ ჩანს). საფიქრებელია, “ვეფხისტყაოსნის” ავტორის პოეტურ ფანტაზიას კვებავდა როგორც ძველი, ისე თანადროული საქართველოს ისტორიის გამორჩეული, ეროვნული მახსოვრობა-ცნობიერებისათვის მნიშვნელოვანი ფურცლები. მემატიანის ცნობის თანახმად კი ფარნავაზის დროინდელი საქართველოს პოლიტიკური გაძლიერება დიდწილად დასავლეთ საქართველოსა და მისი მეთაურის ძალისხმევამ განაპირობა.

აღნიშნული ისტორიული ფაქტით პოეტის დაინტერესება შეიძლება იმაზე მიანიშნებდეს, რომ, ერთი მხრივ, მემატიანის მონათხრობი სანდოა, ხოლო, მეორე მხრივ, XII საუკუნის ძლიერ საქართველოში კარგად ესმოდათ ქვეყნის მთლიანობის მნიშვნელობა. ამავე დროს, პროგრესული ძალები, ჩანს, ვერ ურიგდებოდნენ ამ ერთიანობის რღვევის პროცესს, აღმოსავლეთ-დასავლეთ საქართველოს დაპირისპირებას.

აღმოსავლელ ფეოდალთა (ასევე დაწინაურებული სომხური ფრთის) საწუხარი სამეფო კარზე დასავლელთა პრივილეგიური მდგომარეობა იყო, რასაც დიდი ხნის ტრადიცია და ისტორიულ-პოლიტიკური საფუძველი ჰქონდა.

მემატიანე მოგვითხრობს: “...ვინაითგან ლიხთიმერიითგან იყო წესი დადგმად გვირგვინსა თავსა სამეფოსა, აწვიეს... მთავარებისკობოსი ქუთათელი ანტონი საღირის ძე, მიღებად გვირგვინისა, და ცალკერძ კანაბერი, ერისთავი რაჭისა და თაყუერისა, და სრულ-ყვეს მოკვლეთა სვიანთა და დიდებულთა ვარდანის ძეთა...”

გიორგი III-ის გარდაცვალების მერე თამარის წინააღმდეგ აჯანყებულთა მოთხოვნა სწორედ ამ ვითარების შეცვლა იყო: “ალარ ვეგებით ძუელთა ველისუფალთა და გამგებელთა საქმისათა ფარმანსა ქუეშე მყოფნი, ვინაითგან მათგან დაძრკვილნი და უნატოდ გაძეულნი ვართ...” მემატიანე იქვე შენიშნავს: “...მოიშალა და დაიძო ნებიითა და თნევიითა ლაშქართათა და ბრძოლამყოფთა ველისუფლობისა და დიდებისათვის ურთიერთს დაუწყეს ზიღვა”.

შენიშვნა: ქართველურ ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებულია მოსაზრება, რომ თამარის წინააღმდეგ გამოსულმა “ფეოდალებმა “იმიერთა და ამიერთა” ერთნმად გამოაცხადეს, რომ გიორგი III-ის დროს დაწინაურებულ უგვარო მოხელეებს ალარ დაემორჩილებოდნენ” (საქართველოს ისტორია, ოთხ ტომად, ტ. II, გვ. 420). მემატიანეთა ცნობების მსგავსი ინტერპრეტაციის საფუძველი არ ჩანს.

დასავლელთა სამეფო კარისგან ჩამოცილების პროცესი გიორგი რუსთან მათმა მიმხრობამ დააჩქარა.

ცხადია, სამართლიანად გაძევებული უცხოელი ქმარ-ყოფილის გვერდში დგომა მიუტევებელი შეცდომა იყო (ისევე როგორც ნესტან-დარეჯანისათვის სასიძოდ ხვარაზმშას მოყვანა). შესაძლებელია, დასავლელთა ეს ნაბიჯი სამეფო კარზე ტრადიციული, ისტორიულად დალაგებული მდგომარეობის აღდგენას ემსახურებოდა. თუმცა, ამ შემთხვევაშიც მათ ქმედებას გამართლება არ ჰქონდა.

ცნობილია, თამარმა დამნაშავეებს შეუხნდო, მაგრამ სამეფო კარზე მათ უკვე დაკარგეს ისტორიულად კუთვნილი ადგილები (საფიქრებელია, რომ ამავე პროცესს შეეწირა ჭყონდიდელის ინსტიტუტიც).

შენიშვნა: აშკარაა, რომ თამარის შემდგომ საქართველოს თავზე დატრიალებული უბედურება, რასაც სრულიად სამართლიანად მემატიანე ჩვენი ცოდვების საფასურად მიიჩნევს, შედეგი იყო აღნიშნული მოვლენებისა. ყველაფერი დაინგრა, განადგურდა იმიტომ, რომ “...ბრძოლამყოფთა ველისუფლობისა დიდებისათვის ურთიერთს დაუწყეს ზიღვა”.

სამწუხაროა, რომ თანამედროვე ქართველებმა (“პოლიტიკოსებმა”) დაივიწყეს ეს.

3. სავარაუდოა, რომ “ვეფხისტყაოსნისა” და მისი ავტორის მთელი ოთხი საუკუნით გაუჩინარება ზემოთ აღნიშნულ მოვლენებთან იყოს დაკავშირებული და არა ეკლესიასთან, — პოემის ენობრივი ქსოვილის ზოგიერთი მორფოლოგიური და ლექსიკური ელემენტი გვაფიქრებინებს, რომ პოემის შემქმნელი დასავლეთ საქართველოდან უნდა ყოფილიყო (იხ., რ. შეროზია, 2012). კერძოდ, იმ ფეოდალური საგვარეულოდან, რომელმაც მხარი დაუჭირა გაძევებული რუსის დაბრუნებას.

რუსთველოლოგებს რატომღაც შეუშინეველი დარჩათ, რომ პოემაში დასახელებული ქვეყნები, არაბეთის გარდა, ყველა ზღვის სანაპიროზე მდებარეობს.

ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის რეზიდენციებიც ზღვის ნაპირასაა; მოქმედებაც, ძირითადად, ზღვის სიახლოვეს მიმდინარეობს.

ეს ფაქტიც მზარს უჭერს ჰიპოთეზას, რომ “ვეფხისტყაოსნის” ავტორი დასავლეთ საქართველოს დიდგვაროვანი უნდა ყოფილიყო (ვარდან დადიანის ერთ-ერთი ვაჟი?). თუმცა, შორსა ვართ იმ აზრისგან, რომ აღმოსავლეთ საქართველოს მკვიდრ პოეტს არ შეეძლო პოემაში მოქმედება ზღვის სანაპიროზე გაეშალა, მაგრამ “ვეფხისტყაოსნისა” და “ქართლის ცხოვრების” რეალები, პოემის ენობრივი ქსოვილის ზოგიერთი დეტალი, ერთობლიობაში, ასეთი ვარაუდის დაშვებას შესაძლებელს ხდის. ყოველ შემთხვევაში, ზემოთ აღნიშნული ფაქტები გასათვალისწინებელია პოემის ამა თუ იმ საკითხზე მსჯელობისას.

შენიშვნა: შოთა რუსთაველისა და “ვეფხისტყაოსნის” გარშემო მრავალრიცხოვანი და საინტერესო ლიტერატურა დაგროვდა. მათი აქ მოხმობა უადგილო იქნებოდა. მკითხველს სრულ კორპუსს ცალკე ნაშრომში წარმოვუდგენთ.

დამოწმებული ლიტერატურა

საქართველოს ისტორია, ოთხ ტომად, ტ. II, თბ., 2012
რ. შეროზია, 2012 - რ. შეროზია, “ვეფხისტყაოსნის” ენის ზოგი საკითხისათვის, ქუთაისი, სამეცნიერო ბიბლიოთეკის “წელიწადული”, IV, 2012.

REVAZSHEROZIA**AGAIN ABOUT “THE MAN IN A PANTHER’S SKIN”**

After proper comparison of the parts from the texts of “The Man in a Panther’s Skin” and “Life of Kartli”, the article presents the idea that the author must have been the noble man from the West Georgia.

Critics by Ilia on Akaki’s lecture about “The Man in a Panther’s Skin” seems to be too stricts, - seeing national, Georgian characteristics in the poem doesn’t decline the universal values of it.

Ideas of depicting some episodes from the history of Georgia is known for specialists. About this and other issues about “The Man in a Panther’s Skin” big and interesting literature has gathered. However some details stayed unnoticed. Article presents several actual materials and possible supposes on it.

Rustvelologists left unnoticed the fact that all the countries mentioned in the poem except Arabia situate on the sea coast. Residences of Tariel and Nestan-Darejan are on the sea coast; action primarily takes place near the sea.

This fact supports the hypothesis that the author of “The Man in a Panther’s Skin” must have been the noble man from the West Georgia (one of the sun’s of Vardan Dadiani ?). However we are far from the idea that poet from the East Georgia wouldn’t be able to describe the action in the poem at the sea coast, but realities of “The Man in a Panther’s Skin” and “Life of Kartli”, some details of the language tissue of the poem, over all give the possibility of having this supposition. Anywhay above mentioned facts have considerable value while argueing about different issues of the poem.